

Lieta C-669/23 [Zhang] ⁱ

**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar Tiesas
Reglamenta 98. panta 1. punktu**

Iesniegšanas datums:

2023. gada 13. novembris

Iesniedzējtiesa:

Rechtbank Limburg (Nīderlande)

Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:

2023. gada 13. novembris

Prasītājs:

C

Atbildētājs:

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (tieslietu un drošības
valsts sekretārs)

Pamatlietas priekšmets

Prasītājs pieprasa kompensāciju par nelikumīgu turēšanas apsardzībā izraidīšanas nolūkā izpildi, kas viņa ieskatā nav tikusi savlaicīgi atcelta.

Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un juridiskais pamats

Šajā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu, pamatojoties uz LESD 267. pantu, iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai no Atgriešanas direktīvas kopsakarā ar Pamattiesību hartu izriet, ka atgriešanas lēmums, uz kuru pamatlietā tika balstīts aizturēšanas pasākums, bija kļuvis nelikumīgs, un jo īpaši, vai attiecīgais atgriešanas lēmums būtu bijis uzreiz jāatceļ, kad izrādījās, ka izraidīšana nevar būt sekmīga, kas nozīmē, ka vienlaicīgi būtu bijis jāatceļ arī aizturēšanas pasākums, un vai prasītāja dzīves apstākļiem uzturēšanās dalībvalstī ir nozīme, atbildot uz šo jautājumu.

ⁱ Šis lietas nosaukums ir izdomāts. Tas neatbilst neviena lietas dalībnieka reālajam personvārdam vai nosaukumam.

Prejudiciālie jautājumi

1. Vai Atgriešanas direktīvas 3., 5., 6., 8. un 9. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka atgriešanas lēmums nevar tikt pieņemts vai jau pieņemts atgriešanas lēmums ir atceļams vai tā izpilde ir apturama tikai tādā gadījumā, ja Atgriešanas direktīvas 5. pantā minētās intereses un principi, kas liedz dalībvalstij veikt izraidīšanu uz galamērķa valsti, nepieļauj arī tādu situāciju, kad trešās valsts valstspiederīgais brīvprātīgi vai patstāvīgi ne¹ izpilda savu atgriešanās pienākumu, izceļojot uz citu trešo valsti?

2. Vai valsts tiesiskais regulējums, kas tiesības uz pamatpakalpojumiem pakārto likumīgas uzturēšanās prasībai, ir saderīgs ar Atgriešanas direktīvas 5. pantu kopsakarā ar tās 12. un 24. apsvērumu, kā arī Pamattiesību hartas 1. un 7. pantu, un, ja tā, vai šāda tiesiskā regulējuma esamība ir jāņem vērā, vērtējot, vai atgriešanas lēmums var tikt pieņemts un/vai atstāts spēkā, ja trešās valsts valstspiederīgais nevar tikt izraidīts?

Atbilstošās Savienības tiesību normas

- Eiropas Savienības Pamattiesību harta (turpmāk tekstā – “Harta”), 1. un 7. pants.
- Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/115/EK (2008. gada 16. decembris) par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi (turpmāk tekstā – “Atgriešanas direktīva”), 2., 9., 12. un 24. apsvērums, 3. panta 3., 4., 5., 8. un 9. punkts, 5. pants, 6. panta 1. un 4. punkts, kā arī 9. panta 1. un 2. punkts.
- Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/95/ES (2011. gada 13. decembris) par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu (turpmāk tekstā – “Kvalifikācijas direktīva”), 12. panta 2. punkts, 14. panta 4. punkta a) un b) apakšpunkts, 17. panta 1. punkts un 19. panta 3. punkta a) apakšpunkts.

Atbilstošās valsts tiesību normas

- *Wet van 23 november 2000 tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet (Vreemdelingenwet 2000)* (2000. gada 23. novembra Likums par visaptverošiem Ārvalstnieku likuma grozījumiem [2000. gada Ārvalstnieku likums]), 10. panta 1., 2. un 3. punkts.

¹ Ndt: Rodas jautājums, vai prejudiciālais jautājums nebūtu jāsaprot tādējādi, ka dubultais noliegums ir jāatceļ, svītrojot vārdu “nicht”[ne].

Īss faktisko apstākļu un pamatlietas izklāsts

- 1 Prasītājs ir dzimis 1965. gadā un ir Ķīnas valstspiederīgais. Viņš ir inficējies ar HIV, kurlmēms, piesaistīts ratiņkrēslam un viņam ir nopietna ādas slimība.
- 2 Kopš 2017. gada 25. marta viņš uzturas Nīderlandē (pēc pirmās uzturēšanās 2015. un 2016. gadā), kur viņš iesniedza patvēruma pieteikumu.
- 3 Šis patvēruma pieteikums tika noraidīts ar 2017. gada 18. septembra lēmumu, kas bija arī kā atgriešanas lēmums un noteica, ka prasītājam četru nedēļu laikā jāatstāj Nīderlande.
- 4 2023. gada 27. martā prasītājs saistībā ar viņa piespiedu izraidīšanu uz Ķīnu tika aizturēts izraidīšanas nolūkā ar pamatojumu, ka viņš negribot brīvprātīgi atstāt Nīderlandi un nelegāli uzturoties Nīderlandē.
- 5 2023. gada 3. augustā prasītājs pēc aizturēšanas pasākuma atcelšanas tika atbrīvots pēc tam, kad iesniedzējtiesa bija konstatējusi, ka prasītāju nebija iespējams izraidīt uz Ķīnu. Proti, prasītājam nebija derīgas pasas vai cita personu apliecinoša dokumenta un Ķīnas iestādes bija paziņojušas, ka tās prasītājam neizsniegs ceļošanas dokumentu. Tomēr atbildētājs atstāja spēkā atgriešanas lēmumu.
- 6 Abiem lietās dalībniekiem ir atšķirīgs viedoklis par to, vai aizturēšanas pasākuma izpilde laikā no 2023. gada 2. augusta līdz 2023. gada 3. augustam bija likumīga, vai nē.
- 7 Šajā kontekstā prasītājs cēla prasību iesniedzējtiesā par aizturēšanas pasākuma turpināšanos un pieprasīja kompensāciju par laika periodu, kurā viņš bija nelikumīgi aizturēts.

Pamatlietas pušu galvenie argumenti

- 8 Prasītājs apgalvo, ka aizturēšanas pasākums no 2023. gada 2. augusta līdz 2023. gada 3. augustam esot bijis nelikumīgs, jo atbildētājam jau pirms rīkojuma pieņemšanas esot bijis skaidrs, ka Ķīnas iestādes neizdos ceļošanas dokumentu viņa izraidīšanas nolūkam. Tā kā neesot iespējams viņu izraidīt, viņam esot piešķiramas uzturēšanās tiesības Nīderlandē.
- 9 Atbildētājs argumentē, ka Ķīnas iestādes viņam jau iepriekš gan esot paziņojušas, ka tās prasītājam neizdos ceļošanas dokumentu, tomēr tas neizslēdzot prasītāja izraidīšanu, jo atbildētājs esot mēģinājis panākt, lai Ķīnas iestādes sadarbotos. Galu galā atbildētājs, izsverot intereses, atcēla aizturēšanas pasākumu.

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu motīvu izklāsts

Pirmais prejudiciālais jautājums

- 10 Iesniedzējtiesas ieskatā no Atgriešanas direktīvas izriet, ka atgriešanas lēmums rada atgriešanās pienākumu. Trešās valsts valstspiederīgajam, kurš dalībvalstī uzturas nelikumīgi, nav obligāti jāatgriežas savā izcelsmes valstī. Viņš var izceļot arī uz kādu citu trešo valsti.
- 11 Šaubas ir par to, vai atgriešanās pienākums var turpināt pastāvēt tad, ja dalībvalsts nedrīkst vai nevar izraidīt trešās valsts valstspiederīgo. Iesniedzējtiesa no Atgriešanas direktīvas teksta un sistēmas secina, ka neiespējamība izraidīt ārvalstnieku ne vienmēr nozīmē, ka uz viņu vairs neattiecas atgriešanās pienākums.
- 12 Atgriešanas direktīva neparedz, ka atgriešanās pienākumu vairs nedrīkst noteikt vai uzturēt spēkā, ja dalībvalstij tādu iemeslu dēļ, kas nav saistīti ar 5. pantā minētajām interesēm (bērna intereses, ģimenes dzīve, trešās valsts valstspiederīgā veselības stāvoklis), neizdodas panākt atgriešanās pienākuma izpildi.
- 13 Ja dalībvalsts nevar izbeigt nelikumīgu uzturēšanos, rodas pagaidu statuss, ko Tiesa uzskata par nesaderīgu ar Atgriešanas direktīvas mērķi un sistēmu. Gadījumā, ja, pamatojoties uz Atgriešanas direktīvas 5. pantā minētajām interesēm, ne trešās valsts valstspiederīgais, ne dalībvalsts nevar panākt atgriešanās pienākuma izpildi, nedrīkst pieņemt atgriešanas lēmumu vai atstāt to spēkā.
- 14 Atgriešanas direktīvas 9. pantā ir precizēts tās 5. pantā ietvertais tiesiskais regulējums. Gadījumā, ja izraidīšana pārkāptu neizdošanas principu, kas arī ir minēts 5. pantā, izraidīšana ir jāatliek. Tātad Savienības likumdevējs nav paredzējis, ka šādā situācijā atgriešanas lēmums nevar tikt pieņemts vai arī tas ir jāatceļ vai jāaptur, vai ka atgriešanās pienākuma izpilde ir jāaptur vai jāatliek. Tādēļ atgriešanās pienākums ir spēkā bez ierobežojumiem, kā tas izriet arī no Tiesas 2021. gada 3. jūnija sprieduma lietā *BZ/Westerwaldkreis* [C-546/19, ECLI:EU:C:2021:432]. Ja tā ir norma gadījumā, kad ir piemērojams neizdošanas princips, iesniedzējtiesas ieskatā ir grūti saprotams, kāpēc ne visiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi, nemainīgi nesaglabājas pienākums patstāvīgi izpildīt savu atgriešanās pienākumu, izņemot situāciju, ka Atgriešanas direktīvas 5. pantā minēto interešu dēļ viņi šo pienākumu nevar izpildīt. Turklāt neizdošanas princips neliedz trešo valstu valstspiederīgajiem izceļot uz citu trešo valsti.
- 15 Ja 5. pantā minētās intereses un principi, kas neliedz dalībvalstij īstenot izraidīšanu, arī netraucē trešās valsts valstspiederīgajam brīvprātīgi un patstāvīgi izpildīt atgriešanās pienākumu, iesniedzējtiesas ieskatā atgriešanas lēmums, no kā izriet atgriešanās pienākums, var tikt pieņemts un tas ir jāpieņem, bet dalībvalstij ir jāatliek atgriešanās pienākuma izpilde. Atbilstoši Nīderlandes judikatūrai

neiespējamība izraidīt trešās valsts valstspiederīgo neskar viņa atgriešanās pienākumu, ja izraidīšana nav sekmīga, jo izcelsmes valsts iestādes neizdod ceļošanas dokumentu un trešās valsts valstspiederīgajam nav derīgas pases.

- 16 Tomēr 2023. gada 6. jūlija spriedumā lietā *Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl* pret A.A [C-663/21, ECLI:EU:C:2023:540] Tiesa ir lēmusi, ka Atgriešanas direktīvas 5. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tas nepieļauj atgriešanas lēmuma pieņemšanu attiecībā uz trešās valsts valstspiederīgo, ja ir pierādīts, ka viņa izraidīšana uz paredzēto galamērķa valsti saskaņā ar neizraidīšanas principu ir liegta uz nenoteiktu laiku.
- 17 Iesniedzējtiesa neizprot šādu 5. panta interpretāciju, kas šķiet esam pretrunā tai, kas sniegta lietā BZ pret *Westerwaldkreis*. Tādēļ iesniedzējtiesa lūdz Tiesu izskaidrot šo interpretāciju. Precīzāk sakot, tā vēlas noskaidrot, vai, pretēji Atgriešanas direktīvas noteikumiem un pretēji tam, kas, šķiet, izriet no agrākiem spriedumiem, neiespējamība dalībvalstij panākt atgriešanās pienākuma izpildi vienmēr nozīmē, ka nevar tikt pieņemts atgriešanas lēmums vai arī jau pieņemts atgriešanas lēmums ir jāatceļ. Tas radītu nopietnas sekas dalībvalstīm un ļautu trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri nelegāli uzturas attiecīgās valsts teritorijā un negrib izceļot, ieņemt nogaidošu pieeju.
- 18 Tā kā Atgriešanas direktīvas jēga un sistēma nepieļauj pagaidu statusu, atbilstoši kam nelegāla uzturēšanās tiek paciesta, iesniedzējtiesa uzskata, ka dalībvalstis iepriekš minētās interpretācijas dēļ būtu spiestas piešķirt sava veida uzturēšanās atļauju situācijā, ja atgriešanas lēmums nedrīkst vai nevar tikt pieņemts, kaut arī attiecīgais trešās valsts valstspiederīgais neatbilst uzņemšanas un uzturēšanās nosacījumiem. Pēc iesniedzējtiesas domām, tas nevar būt Savienības likumdevēja nodoms attiecībā uz situācijām, kurās trešās valsts valstspiederīgais, kas nelegāli uzturas Savienības teritorijā, neizceļo brīvprātīgi un nevar tikt deportēts citu iemeslu dēļ, kas nav minēti Atgriešanas direktīvas 5. pantā.
- 19 Turklāt tāda Atgriešanas direktīvas 5. panta interpretācija, atbilstoši kurai atgriešanas lēmums nevar tikt pieņemts, ja ir pierādīts, ka izraidīšana uz paredzēto galamērķa valsti saskaņā ar neizraidīšanas principu ir liegta uz nenoteiktu laiku, atņemtu jēgu Kvalifikācijas direktīvā noteiktajiem izslēgšanas un atceļšanas pamatiem, kas balstīti uz valsts drošības un sabiedriskās kārtības aizsardzības apsvērumiem.

Otrais prejudiciālais jautājums

- 20 Gadījumā, ja Tiesa uz pirmo jautājumu atbild tādējādi, ka atgriešanas lēmums nav jāatceļ visos gadījumos, kad izraidīšana nav iespējama, ir jānoskaidro, vai, lemjot par atgriešanas lēmuma atstāšanu spēkā, ir jāņem vērā apstākļi, kādos, gaidot atgriešanu, atrodas trešās valsts valstspiederīgais, kurš dalībvalstī uzturas nelikumīgi.

- 21 Prasītājs ir mazāk aizsargāta persona, tomēr saskaņā ar [2000. gada] Ārvalstnieku likuma 10. pantu viņam nav nodrošināti tādi pamatpakalpojumi kā pārtika un, izņemot neatliekamo medicīnisko palīdzību, viņam nav tiesību uz medicīnisko vai cita veida aprūpi, jo viņš Nīderlandē uzturas nelikumīgi. Iesniedzējtiesa jautā, vai šīs sekas, kas no valsts tiesību aktiem izriet viņa nelegālās uzturēšanās rezultātā, liedz atstāt spēkā atgriešanas lēmumu.
- 22 No Atgriešanas direktīvas 5. panta kopsakarā ar Hartas 1. pantu var secināt, ka atgriešanas lēmuma pieņemšana un atstāšana spēkā ir nepieņemama, ja šāds lēmums aizskartu trešās valsts valstspiederīgā cieņu. Iesniedzējtiesa jautā, vai, liedzot piekļuvi pamatpakalpojumiem, netiek aizskarta viņa tiesību uz privāto dzīvi būtība, kas atbilstoši 2022. gada 22. novembra spriedumam lietā X [C-69/21, ECLI:EU:C:2022:913] ir jāņem vērā, izlemjot jautājumu, vai var tikt pieņemts atgriešanas lēmums, un kas dalībvalstīm saskaņā ar Atgriešanas direktīvas 5. pantu ir jāņem vērā, to īstenojot, un vai tas atbilst samērīguma principam un neskar prasītāja pamattiesības. Atšķirībā no sprieduma X, izskatāmā lieta neattiecas uz privāto dzīvi galamērķa valstī, bet gan iesniedzējtiesa jautā, vai apstākļi, kādos trešās valsts valstspiederīgais atrodas dalībvalstī, kurā viņš uzturas, ir jāuzskata par privāto dzīvi, kas var liegt pieņemt atgriešanas lēmumu. Iesniedzējtiesas ieskatā cilvēka cieņa ir beznosacījumu pamattiesības un tādēļ tiesības uz pamatpakalpojumiem nevar būt atkarīgas no uzturēšanās juridiskā rakstura. Iesniedzējtiesa vēlas saņemt no Tiesas atbildi, vai šāda interpretācija ir pareiza. Ja tas tā ir, 2000. gada Ārvalstnieku likuma 10. pants nav saderīgs ar Savienības tiesībām un tas nav jāpiemēro.
- 23 Gadījumā, ja Tiesa tādu tiesisko regulējumu, kas tiesības uz pamatpakalpojumiem pakārto likumīgas uzturēšanās esamībai, uzreiz neuzskata par tādu, kas nav saderīgs ar Savienības tiesībām, iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai pamatpakalpojumu atņemšana ir kvalificējama kā privātā dzīve Atgriešanas direktīvas 5. panta izpratnē un tādēļ ir jāņem vērā, lemjot par atgriešanas lēmuma pieņemšanu vai atstāšanu spēkā.
- 24 Iesniedzējtiesa norāda, ka Nīderlandē nelikumīgi uzturas starp 23 000 un 58 000 “trešo valstu valstspiederīgo bez dokumentiem”. Atbildētājs principā gandrīz nemaz vai vispār nevar izraidīt trešo valstu valstspiederīgos, kam nav derīgu personu apliecinošu dokumentu un kam saskaņā ar valsts tiesību aktiem nav tiesību uz pamatpakalpojumiem. Tādēļ atbilde uz otro prejudiciālo jautājumu var atstāt ietekmi uz šo lielo grupu.
- 25 Tā kā dzīves apstākļi, kādi tie būs, ir paredzami jau dienā, kad var konstatēt, ka izraidīšana nevar tikt īstenota, tad atbilde uz jautājumu, vai šie apstākļi ir jāņem vērā arī vērtējot, vai atgriešanas lēmums var tikt atstāts spēkā, ir būtiska arī, atbildot uz jautājumu, vai aizturēšanas pasākums būtu bijis jāatceļ agrāk.
- 26 Ņemot vērā, ka neviens no prejudiciālajiem jautājumiem neattiecas uz “acte clair” vai “acte éclairé”, iesniedzējtiesa uzskata par vajadzīgu iesniegt lietu Tiesai prejudiciāla nolēmuma saņemšanai.